

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

KNJIGA APSTRAKATA

**Naučni simpozijum
Institut za pedagogiju i andragogiju
Filozofski fakultet
Univerzitet u Beogradu**

***ŠKOLSTVO I SOCIJALISTIČKA PEDAGOGIJA U BIVŠOJ JUGOSLAVIJI
1945–1990.***

Beograd, 15–16. novembar 2014.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

THE BOOK OF ABSTRACTS

**Scientific Symposium
Institute of Pedagogy and Andragogy
Faculty of Philosophy
University of Belgrade**

**SOCIALISTIC EDUCATION AND PEDAGOGY
IN FORMER YUGOSLAVIA
1945-1990**

Belgrade, 15-16 November 2014

Tema

Socijalistički period u razvoju jugoslovenskih država nije do sada sistematski i komparativno istražen – predmet istraživanja nisu bile ni karakteristike nacionalnih obrazovnih sistema i njihovo funkcionisanje, niti osobenosti razvoja pedagoške nauke od 1945. do 1990. godine. Bivša jugoslovenska federalna socijalistička država, kako po pristupu rešavanju nacionalnog pitanja, koje je bilo usko povezano sa razvojem obrazovno-vaspitanog sistema, tako i po razvoju pedagoške nauke koja je nosila odlike ideološke marksističke misli (od 1948. godine oslobođene sovjetske interpretacije), predstavlja pogodno područje za razumevanje ovih procesa u evropskim razmerama.

Školski sistem je u socijalističkom periodu nosio tragove nejednakosti uslovljene prethodnim istorijskim razvojem pojedinih jugoslovenskih republika, a istovremeno, on je bio pod snažnim uticajem prosvetiteljskog elana jugoslovenskih komunista iz redova prosvetnih radnika. Sama pedagoška nauka bila je u funkciji razvoja osobenog školskog sistema, ali i traženja sopstvenog istraživačkog identiteta.

Namera simpozijuma jeste da se sa sadašnje istorijske distance razmotre svi ovi elementi kreiranja prosvetne politike u bivšoj Jugoslaviji: učesnici imaju zadatak da utvrde diskontinuitete i kontinuitete u razvoju prosvete i nacionalnih pedagoških škola, uporede ih sa trendovima koji su istovremeno vladali na zapadnom i istočnoevropskom prostoru i da izdvoje one elemente zajedničkog pedagoškog delovanja koji su trajno nasledstvo nacionalnih pedagoških zajednica nastalih raspadom zajedničke države.

Značaj teme simpozijuma prevazilazi granice bivše Jugoslavije i može da bude korišćen za preciziranje razvoja pedagoške nauke i prakse u Evropi druge polovine XX veka.

Simpozijumom nameravamo da posebno osvetlimo sledeća pitanja:

- Socijalistički pristup izgradnji školskog sistema, uključujući samoupravne elemente jugoslovenskog socijalizma i njegov odnos prema nacionalnoj afirmaciji južnoslovenskih naroda koji su ulazili u zajednicu država.
- Odnos ideologije i politike prema zasnivanju pedagoške metodologije i istraživačke prakse.
- Karakteristike jugoslovenskog školstva i pedagogije u kontekstu inostranog školstva i pedagoške teorije.
- Institucionalne forme razvoja pedagoškog obrazovanja u zemljama bivše Jugoslavije u socijalističkom periodu sa posebnim osvrtom na pripremu naučnoistraživačkog kadra u oblasti obrazovanja.
- Domete socijalističke pedagogije u bivšoj Jugoslaviji u pojedinim disciplinarnim pedagoškim područjima i projektovane uloge pedagoške nauke u razvoju „naučnog socijalizma“ u celini.

Učesnici

1. dr Zdenko Medveš (Filozofski fakultet, Univerzitet u Ljubljani)
2. dr Edvard Protner (Filozofski fakultet, Univerzitet u Mariboru)
3. dr Igor Radeka (Odjel za pedagogiju, Sveučilište u Zadru)
4. Štefka Batinić (Hrvatski školski muzej, Zagreb)
5. dr Snježana Šušnjara (Filozofski fakultet u Sarajevu)
6. dr Suzana Miovská Spaseva (Filozofski fakultet, Univerzitet u Skoplju)
7. dr Vučina Zorić (Filozofski fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore)
8. dr Nikola Potkonjak (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)
9. dr Katarina Popović (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)
10. dr Nataša Vujisić Živković (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)
11. dr Vera Spasenović (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)
12. dr Radovan Antonijević (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)

Organizacioni odbor

1. dr Radovan Antonijević (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)
2. dr Vera Spasenović (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)

Programski odbor

1. dr Edvard Protner (Filozofski fakultet, Univerzitet u Mariboru)
2. dr Nataša Vujisić Živković (Univerzitet u Beogradu)
3. dr Vučina Zorić (Filozofski fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore)
4. dr Vera Spasenović (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu)

Prof. dr Edvard Protner
Filozofski fakultet, Univerzitet u Mariboru
Odeljenje za pedagogiju
Koroška cesta, br. 160, Maribor, Slovenija
edvard.protner@uni-mb.si

OSTACI PEDAGOŠKOG PLURALIZMA POSLE DRUGOG SVJETSKOG RATA U SLOVENIJI

Apstrakt

Za pedagošku misao u Sloveniji između dva svjetska rata karakterističan je pluralizam pedagoških teorijskih koncepata, što je inače i obilježje srednjoeuropskog prostora. Prema spoznajnoteorijskim, svjetonazorskim, ideološkim pa i staleškim obilježjima moguće je prilično jasno razlikovati četiri pravca pedagoške konceptualizacije:

DUHOVNOZNANSTVENA odnosno **KULTURNA PEDAGOGIJA**. Ovaj se pravac u Sloveniji razvio pod okriljem sveučilišta. Zajedničko mu je obilježje bilo to što je određenje odgojnih ciljeva proizlazilo iz filozofije i objektivnih kulturnih vrednota. Po svjetonazorskoj se usmjerenosti temeljio na kršćanskoj etici.

REFORMNA PEDAGOGIJA. Predstavnici ovoga pravca potječu većinom iz učiteljskih redova, iako su ga do određene mjere podupirali i predstavnici školske uprave. Uvjetno bi se moglo reći da je zajedničko obilježje ovoga pravca njegova pedocentrička usmjerenost. Radikalni predstavnici ovoga pravca odgojne su ciljeve tražili u biološkoj i psihološkoj prirodi djeteta.

SOCIJALNOKRITIČKA PEDAGOGIJA. Ovaj je pravac ujedinio socijaldemokratski i marksistički orijentirane učitelje koji su odgojni cilj izvodili iz kritike društvenog poretka. Predstavnici ovoga pravca zagovarali su neke didaktičke pristupe koji su bili prisutni i u krugu reformnih pedagoga.

KATOLIČKA PEDAGOGIJA. U razdoblju između dva svjetska rata bila je prisutna ponajprije kao staleško-političko pedagoško usmjerenje pod utjecajem crkvenih autoriteta. Neka njezina bitna obilježja, koja su se oblikovala u dugoj povijesti kršćanstva, integrirala su se u druge pedagoške pravce (prije svega u duhovnoznanstvenu odnosno kulturnu pedagogiju) i/ili obrnuto; brojna obilježja drugih pedagoških pravaca prihvatila je i katolička pedagogija.

Što se od te bogate raznolikosti pedagoške misli očuvalo nakon Drugoga svjetskog rata u promijenjenim političkim prilikama? Zagovaram tezu da pedagoška teorija u poslijeratnom razdoblju nije bila tako monolitna kako se to često spominje. Pritom je potrebno vrlo jasno razlikovati odnos prema teorijskom pluralizmu u stručnom diskursu s jedne, i u političkom diskursu, s druge strane. Koncept duhovnoznanstvene, odnosno kulturne pedagogije, bio je prisutan na sveučilištu do kraja 70-ih godina. Koncept socijalkritičke pedagogije doživio je kontinuitet u konceptu koji se etablirao u novoj državi. Vodeći predstavnici katoličke pedagogije povukli su se u emigraciju – u poslijeratnoj Sloveniji službena se pedagoška doktrina snažno suprotstavila ovom konceptu. Još je negativniji odnos ova doktrina imala prema reformnoj pedagogiji.

Ključne riječi: pedagoški pluralizam, duhovnoznanstvena odnosno kulturna pedagogija, reformna pedagogija, socijalkritička pedagogija, katolička pedagogija

Prof. Dr. Edvard Protner
Faculty of Arts, University of Maribor
Department of Pedagogy
Koroška cesta, 160, Maribor, Slovenia
edvard.protner@uni-mb.si

THE REMNANTS OF PEDAGOGIC PLURALISM AFTER THE 2ND WORLD WAR IN SLOVENIA

Abstract

The pedagogic thought between both wars in Slovenia is characterised by a prominent pluralism of pedagogic theoretical concepts, which is also the characteristic of the Central European area. Four courses of conceptualisation can be clearly distinguished by cognitive theory, world-view, ideological as well as class characteristics:

ART OR CULTURAL PEDAGOGY. This course developed in Slovenia under the wing of the university. The common feature of this course was that the defining of educational goals was grounded in philosophy and objective cultural values. Its world-view orientation was based on Christian ethics.

PROGRESSIVE PEDAGOGY. The representatives of this course were mainly teachers but it was partly backed also by representatives of school management. Partly, the common feature of this field could be defined as its paedocentric orientation. The radical representatives of this course looked for educational goals in the child's biological and psychological nature.

SOCIALLY CRITICAL PEDAGOGY. This course combined social democratic and Marxist oriented teachers which derived the educational goal from the critique of the social organisation. The representatives of this course advocated some didactic approaches which were present also in the circle of reformist pedagogy.

CATHOLIC PEDAGOGY. It was present between both wars mainly as a class-political pedagogic course under the influence of church authority. Some of its main characteristics which formed in the long history of Christianity were integrated in other pedagogic courses (mainly in psychological or cultural pedagogy) and/or vice-versa; many characteristics of other pedagogic courses were also accepted by catholic pedagogy.

What was left of this richness of pedagogic thought after the Second world war in the changed political circumstances? I defend the thesis that pedagogic theory in the period after the war was not as monolith as it is often said. Here we have to very clearly distinguish between the relationship towards theoretical pluralism in professional discourse on the one hand and political discourse on the other. The concept of art or cultural pedagogy has been present at the university as soon as the beginning of the 1970s. The concept of socially critical pedagogy experienced continuity in a concept which was established in the new country. The leading representatives of catholic pedagogy withdrew into emigration - in the Slovenia after the war the official pedagogic doctrine was very much opposed to this concept. This doctrine had an even more negative attitude towards progressive pedagogy.

Keywords: pedagogic pluralism, art or cultural pedagogy, progressive pedagogy, socially critical pedagogy, catholic pedagogy

Doc. dr Vučina Zorić
Filozofski fakultet – Nikšić, Univerzitet Crne Gore
Studijski program za pedagogiju
Danila Bojovića, b.b., Nikšić, Crna Gora
vucina@ac.me; vucinazoric@gmail.com

DECENTRALIZACIJA OBRAZOVNE POLITIKE
I UPRAVLJANJA SISTEMOM OBRAZOVANJA U JUGOSLAVIJI:
PRIMJER CRNE GORE (1945–1990)

Apstrakt

Nastanak i razvoj socijalističke koncepcije vaspitanja i obrazovanja, odnosno pedagogije, obrazovne politike i upravljanja prosvjetom u Jugoslaviji (1945–1990) nije u značajnoj mjeri bio predmet interesovanja pedagoških stručnjaka i historičara pedagogije poslije njenog raspada, dok je za vrijeme njenog postojanja ono bilo veoma veliko i raznovrsno. Kao da se u novonastalim državama željelo što prije zaboraviti skoro sve što ima bilo kakve veze sa prethodnim periodom i zajednicom, krenuti iznova ili baviti se nekim „profitabilnijim“ i manje „teškim“ temama. S obzirom na to da u ovom radu proučavamo uglavnom nedovoljno istražen predmet i da se on danas može posmatrati i analizirati sa relevantne istorijske distance nameće se potreba i važnost njegovog izučavanja, razumijevanja, prikazivanja, interpretiranja i aktuelizovanja. Prvenstveno ćemo prezentovati i analizirati jedan od bitnih pokazatelja toka kreiranja i primjene socijalističke pedagogije u Jugoslaviji, na primjeru jedne od njenih republika, u ovom slučaju Crne Gore – proces decentralizacije obrazovne politike i upravljanja sistemom obrazovanja. Kroz tu prizmu smo pokušali da sagledamo strukturu tadašnjih pedagoških problema i glavne karakteristike brojnih transformacija socijalističkog koncepta razvoja obrazovanja i školstva. Namjera je bila da pružimo pregled i tumačenje glavnih i prijelomnih događaja u oblasti kreiranja obrazovnih politika, a posebno upravljanja prosvjetom u Crnoj Gori, klasifikujući ih u sledeće periode: 1) 1945–1951. administrativni socijalizam, 2) 1951–1963. odumiranje države i začetak samoupravljanja, 3) 1963–1974. korekcija samoupravnog koncepta i 4) 1974–1990. period totalnog samoupravljanja. Sve te veoma kompleksne i međusobno prepletene periode karakteriše specifičan i kontinuiran proces decentralizacije upravnih organa u oblasti obrazovanja, odnosno prenošenja nadležnosti sa federacije na republike, iako je u najvećoj mjeri bila centralizovana nadležnost kreiranja prosvjetne politike u najvišim partijskim organima države, a državni i prevashodno republički organi su mogli da donose odluke i propise prvenstveno o njihovoj primjeni. Osim što realizovano istraživanje navedene teme prezentuje i analizira organizaciju, nadležnosti, aktivnosti i nazive organa uprave u prosvjeti Jugoslavije i Crne Gore, ono je imalo za svrhu i da istoričarima pedagogije i drugima pruži uvid u brojne specifičnosti i ponekad originalnost tadašnjih reformi obrazovanja, posebno od perioda uvođenja samoupravljanja. Te specifičnosti mogu biti veoma značajne i prilikom eventualnog upoređivanja našeg modela upravljanja prosvjetom i pedagoških koncepata sa onima tada aktuelnim u zapadnim, ali i istočnim državama u Evropi.

Ključne riječi: upravljanje sistemom obrazovanja u Crnoj Gori, socijalistički koncept obrazovanja, samoupravljanje, decentralizacija, obrazovna politika

Ass. Prof. Dr. Vučina Zorić
Faculty of Philosophy – Nikšić, University of Montenegro
Department of Pedagogy
Danila Bojovića, Nikšić, Montenegro
vucina@ac.me; vucinazoric@gmail.com

**DECENTRALIZATION OF EDUCATIONAL POLICIES
AND OF THE EDUCATION SYSTEM MANAGEMENT IN YUGOSLAVIA:
THE CASE OF MONTENEGRO (1945-1990)**

Abstract

The creation and development of the socialist concept of education, i.e. pedagogy, the educational policies and education management in Yugoslavia (1945-1990) were not of great interest to the pedagogical experts and historians of pedagogy after the country's dissolution, in spite of the fact that at the time of its existence this area was very big and diverse. It seemed as if in the newly created states it was desirable to quickly forget almost everything that had anything to do with the previous period and community, to start anew or engage in some “profitable” and less “heavy” topics. Due to the fact that in this paper we study mostly an under-researched subject, which can now be observed and analyzed from a relevant historical distance, the question of the need and importance of this study has been raised, as well as its understanding, presentation, interpretation and actualization. We will primarily present and analyze one of the most important indicators in the course of creation and implementation of the socialist pedagogy in Yugoslavia, i.e. the process of decentralization of educational policy and management of the education system. Our research focuses on a particular case, the case of the republic of Montenegro. Having this case in mind, we have tried to analyse the structure of pedagogical problems back then and the main features of many of the transformations the socialist concept of development of education and the school system. The intention was to provide an overview and interpretation of the main turning points in the area of creation of educational policies, particularly in the area of education management in Montenegro. We have done this by making the following classification into periods: 1) 1945-1951 administrative socialism, 2) 1951-1963 the decline of the state and beginning of self-management conception, 3) 1963-1974 reformulation of the self-management concept and 4) 1974-1990 the period of total self-management. All of these very complex and intertwined periods are characterized by a specific and continuous process of decentralization of administrative authority in the field of education, i.e. a transfer of responsibilities from the federal level to the republic, although the creation of educational policies was largely a centralized jurisdiction of the highest party bodies and the state and primarily the republic authorities were able to make decisions and regulations on the application of these policies. Besides the fact that our research presents and analyzes the organization, responsibilities, activities and names of administrative authorities in the education of Yugoslavia and Montenegro, it strives to provide the historians of pedagogy and other interested scholars with an insight into many specificities and sometimes originality of the education reforms back then, especially those made during the introduction of self-management. These specificities may be very useful for any possible comparison of our model of education management and pedagogical concepts and those current in the West, but also in the East European countries of the time.

Key words: education system management in Montenegro, socialist concept of education, self-management, decentralization, educational policy

Prof. dr Snježana Šušnjara
Filozofski fakultet u Sarajevu
Odsjek za pedagogiju
Franje Račkog, br. 1. Sarajevo, Bosna i Hercegovina
ssusnjara@yahoo.com

RAZVOJ ŠKOLSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI U RAZDOBLJU NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA DO 1970-IH GODINA

Apstrakt

Intenzivan razvoj sveukupnog odgojno-obrazovnog sustava u Bosni i Hercegovini započeo je odmah nakon rata. Ovakav nagli napredak bio je diktiran potrebama gospodarskog razvitka, industrijalizacije zemlje i prelaskom radne snage iz poljoprivrede, kao i promjenama u cijeloj društveno-političkoj strukturi, te „potrebi da svi radni ljudi i građani svojim odlučivanjem i angažiranjem sudjeluju u razvoju socijalističkog društva“ (Hromadžić, 1982: 4-5).

Nagli porast nataliteta u poslijeratnim godinama i znatno povećanje djece dorasle za osnovnu školu doveli su do stalnog raskoraka između broja učenika, raspoloživog školskog prostora i nastavnog osoblja.

U bosansko-hercegovačkim školama dominirali su principi tzv. stare škole, koji su se temeljili na verbalizmu, intelektualizmu, slaboj okrenutosti životu i nepraktičnosti. Bosna i Hercegovina je nakon 1945. godine prihvatila marksističke teorije i njihov upliv u odgoj i obrazovanje. Škola je postala narodna, dostupna, obavezna za sve i besplatna. Odgoj i obrazovanje su bili u službi stvaranja novog socijalističkog čovjeka. Utjecaj sovjetske pedagogije bio je očit te se ova pedagogija i u Bosni i Hercegovini pokušala nametnuti kao jedina moguća, kako je to bio slučaj u svim zemljama „narodne demokracije“ ili socijalističkim zemljama stvorenim poslije Drugog svjetskog rata. Kako god, u Bosni i Hercegovini je pedagogija bila marksistička, ali i sve više okrenuta učeniku i nastojanjima da ga se, barem deklarativno, stavi na mjesto subjekta u odgojno-obrazovnom procesu.

Ključne riječi: poslijeratni razvoj, učenici, marksistička pedagogija, socijalistički pristup

Prof. Dr. Snježana Šušnjara
Faculty of Philosophy, University of Sarajevo
Department of Pedagogy
Franje Račkog, 1, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
ssusnjara@yahoo.com

THE DEVELOPMENT OF EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA IN THE PERIOD AFTER THE SECOND WORLD WAR TO THE 1970s

Abstract

The intensive development of the educational system in Bosnia and Herzegovina started immediately after the war. This was dictated by the needs of economic development, industrialization of the country and by the transfer of the labor force from the agricultural to industrial sector, but also by the changes in the whole of the social and political structure and “necessity to engage the working class and other citizens to be successfully involved in the development of the socialistic society” (Hromadžić, 1982: 4-5).

There was a constant disparity between the number of children who needed to attend schools, schools space and the lack of teachers.

The so called old school dominated in schools in Bosnia and Herzegovina. It was based on verbalism, intellectualism and it was not practical at all. After 1945, Bosnia and Herzegovina accepted the Marxist theory and its decisive input towards education. A school declaratively became national, accessible, obligatory and free for all. Functioning in this way, education became a weapon in the politicians' hands who dreamed of creating a new socialistic individual. An influence of soviet pedagogy was evident. This pedagogy attempted to exclusively impose its principles as the only worthy, as it was the case in all the countries of “national democracy” or socialistic countries created after the Second World War. Nevertheless, pedagogy in Bosnia and Herzegovina was a Marxist one, but it attempted to be focused on pupil and to put him/her, at least declaratively, as the subject of the educational process.

Keywords: after war development, pupils, Marxist pedagogy, socialistic approach

Prof. dr Igor Radeka
Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Ulica Mihovila Pavlinovića, br. 1, Zadar, Hrvatska
iradeka@unizd.hr

Štefka Batinić
Hrvatski školski muzej
Trg maršala Tita, br. 4, Zagreb, Hrvatska
sbatinic@hsmuzej.hr

PEDAGOGIJA I ŠKOLSTVO U HRVATSKOJ OD ZAVRŠETKA DRUGOGA SVJETSKOG RATA DO KRAJA 1950-IH GODINA

Apstrakt

Dva međuratna desetljeća bila su potentno razdoblje razvoja pedagogijske teorije u Hrvatskoj. Pedagogija dobiva sveučilišni studij 1928. godine, a njezini glavni teoretičari, predstavnici duhovnoznanstvene odnosno kulturne pedagogije, bavili su se ključnim pitanjima pedagogije kao autonomne znanstvene (Stjepan Matičević i Stjepan Pataki) ili filozofijske (Pavao Vuk-Pavlović) discipline.

U novim socijalističkim društvenim i političkim prilikama nakon Drugoga svjetskog rata razvoj pedagogije grubo je prekinut. Pedagogija u Hrvatskoj prisiljena je na zaborav i prekid veza s vlastitom baštinom. Redukcija s pluraliziranog razvoja na monistički ideološki konstrukt podrazumijevala je prekid orijentacije pedagogije na njemački kulturni krug.

Pedagogija nakon Drugoga svjetskog rata dijeli se na dvije razvojne faze: od 1945. do 1949. godine traje faza etatiziranog socijalističkom ideologijom monopoliziranog pedagogijskog razvoja pod liderstvom Sovjetskog Saveza, a od 1950. godine započinje faza deetatizacije i izgradnje *trećeg puta* s otklonom od pluralizirane *buržoask*e, ali i monistički strukturirane *etatističke* pedagogije. U prvoj fazi etatiziranog socijalističkog razvoja neposredno nakon Drugoga svjetskog rata pedagogija se nekritički izgrađuje po uzoru na sovjetsku socijalističku pedagogiju. Druga faza vodi udaljavanju od Sovjetskog Saveza i socijalističkog bloka zemalja te započinje postupni razvoj pedagogije u okviru proklamirane ideološke doktrine *trećeg puta* razvoja samoupravnog socijalizma. Započinje samostalniji razvoj pedagogije u Hrvatskoj uz postupno kritičko preispitivanje vlastite i građanske pedagogijske baštine.

Stjepan Pataki postaje pionir razvoja socijalističke pedagogije, kako u Hrvatskoj tako i u cjelokupnoj Jugoslaviji. Jedini je sveučilišni profesor pedagogije koji je zadržao kontinuitet sveučilišnog rada i istraživanja pedagogijske znanosti tijekom dviju pedagogijskih etapa – pluralizirane znanstvene pedagogije i monistički zasnovane socijalističke pedagogije, i tri politička sistema – od Kraljevine Jugoslavije, preko tzv. Nezavisne Države Hrvatske do Narodne Republike Hrvatske u sklopu Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Dijeli sudbinu povijesnih prilika tako da u kratkom razdoblju razvija dvije diskontinuirane i po mnogo čemu oprečne pedagogijske teorije – kulturnu i socijalističku pedagogiju.

U sklopu sveopće unifikacije, ideologizacije i centralizacije neposredno nakon Drugoga svjetskog rata pedagogija u nacionalnim zajednicama sastavnicama Jugoslavije gubi svoje razvojne specifičnosti. Pedagogija u Hrvatskoj značajno se ne razlikuje od pedagogije razvijane u drugim

jugoslavenskim nacionalnim zajednicama. U to se vrijeme razvija jugoslavenska socijalistička pedagogija.

Pedagoška reforma škole, koja je u razdoblju između dva svjetska rata imala snažnu potporu stručne zajednice, ostala je na razini pedagoškog eksperimenta. Radna je škola, kao prevladavajuća metodička orijentacija i osnova unutarnje reforme škole, nakon Drugoga svjetskog rata, u ozračju novih društvenih i političkih prilika, proglašena buržoaskom tekovinom, neprimjerenom novim ciljevima i zadacima obrazovanja. U prvim se poslijeratnim godinama uzori traže u sovjetskoj pedagogiji, a rješenje se vidi u „stručnom preorijentiranju“ i „preodgajanju“ nastavnika u novom duhu. Paralelno se intenzivno radi na obnavljanju porušenih i gradnji novih školskih zgrada, na obrazovanju učiteljskog kadra, otvaranju novih škola te općenito na uspostavljanju uvjeta za dosljedno provođenje propisa o polasku škole svih školskih obveznika, kao i na prilagođavanju školskog sustava potrebama novog društva. Gotovo stoljeće stara formalna struktura školskog sustava doživljava temeljite promjene koje su se u pravilu provodile na platformama političkih odluka vladajuće Komunističke partije. Proces uspostavljanja obaveznog osmogodišnjeg školovanja i reduciranja gimnazija s osmogodišnjih na četverogodišnje srednje škole trajao je do 1958. godine. Jedinstvena osmogodišnja osnovna škola, kao temelj cjelokupnog školskog sustava, postala je sinonimom obaveznog obrazovanja. Kroz nastavne predmete i različite oblike izvannastavnog djelovanja provodio se poželjan društveno-moralni odgoj u duhu vladajuće ideologije. Do 1961. godine obveznim je školovanjem u Hrvatskoj bila obuhvaćena gotovo cjelokupna populacija školskih obveznika (99,9 % u dobi od 7 do 10 godina i 94,4% u dobi od 11 do 14 godina).

Ključne riječi: socijalistička pedagogija, školska reforma, Hrvatska, 1945–1960.

Prof. Dr. Igor Radeka
University of Zadar
Department of Pedagogy
Mihovila Pavlinovića, 1, Zadar, Croatia
iradeka@unizd.hr

Štefka Batinić
Croatian School Museum
Trg maršala Tita, 4, Zagreb, Croatia
sbatinic@hsmuzej.hr

PEDAGOGY AND EDUCATION IN CROATIA FROM THE END OF WORLD WAR II UNTIL THE END OF THE 1950s

Abstract

The two inter-war decades were an important period for the development of pedagogical theory in Croatia. A university degree in Pedagogy could be attained by 1928, with its main theorists, representatives of spiritual-scientific or cultural pedagogy, dealing with key issues of pedagogy as an autonomous scientific (Stjepan Matičević and Stjepan Pataki) or philosophical (Pavao Vuk-Pavlović) discipline.

The new socialist context and the social and political circumstances after World War II caused a sudden interruption in the development of pedagogy. By terminating the connections with its own heritage pedagogy in Croatia is forced into oblivion. The reduction from a pluralizing development into a monistic ideological construct meant the interruption of the pedagogical orientation towards the German cultural circle.

Pedagogy after World War II is being divided into two development phases - from 1945 to 1949, the phase during which pedagogy, now under the leadership of the Soviet Union, consists of etatist, monopolized socialist ideology, and the second phase from 1950, with the initiation of de-etatisation and the construction of a *third way* by avoiding pluralized bourgeois, as well as monastically structured etatist pedagogies. During the first phase of the etatist socialist development immediately after World War II, pedagogy was uncritically constructed following the model of the Soviet socialist pedagogy. With the beginning of the second phase pedagogy distances itself away from the Soviet Union and the socialist countries and begins its gradual development within the proclaimed ideological context of the *third way* doctrine of the development of self-managing socialism. An independent development of pedagogy in Croatia is gradually developing, together with the critical examination of its personal and civic pedagogical heritage.

Stjepan Pataki becomes the pioneer in the development of socialist pedagogy, both in Croatia as well as through out all of Yugoslavia. He was the only university professor of pedagogy that retained the continuity of his university work and the research of pedagogical science during the two pedagogical stages – the pluralized scientific pedagogy and the monistic based socialist pedagogy, as well as three political systems – ranging from the Kingdom of Yugoslavia, to the so called Independent Croatian State, and finally to the People's Republic of Croatia within the Federal Republic of Yugoslavia. Sharing the fate of many others within that specific historical circumstances he shortly develops two discontinuous and in many ways contradictory pedagogical theory – cultural and socialist pedagogy.

As part of the universal unification, ideologization and centralization occurring immediately after World War II, pedagogy within the republics/constituents of Yugoslavia loses its developmental characteristics. Pedagogy in Croatia does not significantly differ from the pedagogy developed in other Yugoslav republics. Additionally a Yugoslav socialist pedagogy was being developed at the time as well.

The pedagogical reform schools, which had during the period between the two world wars a strong support from the expert community, remained at a level of a pedagogical experiment. The operating school, as the predominant methodological orientation and the basis of internal school reform after World War II, within the context of new social and political conditions, was declared a bourgeois inheritance, and as such inappropriate for the new objectives and educational tasks. The initially observed models during the early post-war years were found in Soviet pedagogy, with the aim of finding an answer through the “professional re-orientation” and the “re-education” of teachers within the new spirit. Simultaneously intensive work on restoring the demolished and the construction of new school buildings started, as well as the education of teachers, the opening of new schools and generally the establishing of conditions necessary for the consistent implementation of regulations regarding the education of all students, as well as the adjusting of the school system to the needs of the new society. Almost a century old formal structure of the school system is experiencing profound changes that were generally carried out in concordance with the political decisions of the ruling Communist Party. The process of establishing a compulsory eight years long schooling and the reduction of gymnasiums from being an eight-years long to being a four-years long high school education lasted until 1958. The unique eight-year long elementary school became the foundation of the entire school system, and synonymous with compulsory education. Through various taught subjects, as well as various forms of extracurricular activities the implementation of the desirable socio-moral education, in the spirit of the ruling ideology, was conducted. By 1961, the compulsory education in Croatia was applied to almost the entire population of school age (99.9% at the age between 7 to 10 and 94.4% at the age between 11 and 14).

Keywords: socialist pedagogy, school reform, Croatia, 1945-1960

Prof. dr Nataša Vujisić Živković
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Odeljenje za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina, br. 18-20, Beograd, Srbija
nvujisic@f.bg.ac.rs

**KONSTITUTIVNI DISKONTINUITET:
 ŠKOLSTVO I PEDAGOGIJA U SOCIJALISTIČKOJ SRBIJI (1945–1990)**

Apstrakt

U radu je razmotren diskontinuitet u prosvetnoj politici i pedagoškoj nauci u periodu jugoslovenskog socijalizma na području Srbije. Konstatuje se da je u ovo vreme došlo do izgradnje modernizovanog obrazovnog sistema, čije je preispitivanje neophodno da bi se stekla slika o ukupnom razvoju obrazovanja u nas. Naročito su razmotrene osnove jugoslovenske marksističke pedagogije i ukazano na neke njene protivurečnosti, razvojne faze i domete. U navedenom kontekstu, postavljaju se pitanja daljeg izučavanja socijalističkog perioda u razvoju školstva i pedagogije, kako bi oni našli adekvatno mesto u samorefleksiji pedagoške nauke o putu koji je prešla u izgradnji istraživačkog identiteta i uloge koju je imala u projektovanju obrazovne politike.

Ključne reči: školstvo u Srbiji (1945–1990), jugoslovenska marksistička pedagogija, obrazovna politika

Prof. Dr. Nataša Vujisić-Živković
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
Department of Pedagogy and Andragogy
Čika Ljubina, 18-20, Belgrade, Serbia
nvujisic@f.bg.ac.rs

**CONSTITUTIVE DISCONTINUITY:
 EDUCATION AND PEDAGOGY IN THE SOCIALISTIC SERBIA (1945-1990)**

Abstract

This paper treats the discontinuity in educational policy and pedagogical science in the period of Yugoslav socialism in Serbia. It was stated that during that period a modernized educational system was being built. Today a deeper understanding and review of that new system is necessary in order to build a comprehensive picture on the development of education in Serbia. The essential principles of Yugoslav Marxist pedagogy are discussed in particular, and some of its contradictions, developmental stages and achievements are pointed out in detail. In this context, the particular issues on further study of the socialist period in the development of Serbian education and pedagogy are initiated, in order to find its adequate place in the explanation of the way Serbian pedagogy developed its identity and the role in creating the educational policy.

Keywords: education in Serbia (1945-1990), Yugoslav Marxist pedagogy, educational policy

Prof. dr Suzana Miovska Spaseva
Filozofski fakultet, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij”
Institut za pedagogiju
Bul. Goce Delčev, br. 9a, Skoplje, Makedonija
suzana@fzf.ukim.edu.mk

DOSTIGNUĆA I PROTIVUREČNOSTI RAZVOJA ŠKOLSTVA I PEDAGOGIJE U SOCIJALISTIČKOJ MAKEDONIJI (1945–1990)

Abstrakt

Četiri ipo decenijski period razvoja vaspitanja i obrazovanja u socijalističkoj Makedoniji ima izvanredno mesto i značaj u istoriji makedonskog školstva i prosvete. Za samo nekoliko godina nakon završetka Narodnooslobodilačkog rata bili su postavljeni temelji nacionalnog sistema vaspitanja i obrazovanja koji se do osamostaljivanja države u 1991. intenzivno, a često i ekstenzivno, razvijao u okvirima unificiranog sistema Federativne Jugoslavije. Njegova idejna osnova je bila marksistička naučna teorija koja ja determinisala ciljeve, principe i sadržaje vaspitno-obrazovnog rada na svim stupnjevima školovanja.

Ponudeni rad proučava karakteristike pojedinih etapa u razvoju školstva i pedagogije u Makedoniji za vreme izgradnje socijalističkog društva. Analiza je usmerena na dostignuća i uspehe koji su ostvareni, ali i na ograničenja i protivurečnosti preduzetih sistemskih reformskih zahvata u obrazovanju u tom periodu. U istraživanju se koriste izvorni dokumenti kojima se gradila obrazovna politika i praksa u tadašnjoj republici, a pomoću kojih se razmatraju osnovni postulati jugoslovenske marksističke pedagogije, kao i elementi drugih pedagoških teorija, koji su uticali na koncepcijsku postavljenost, organizaciju i metodiku rada socijalističke škole u Makedoniji.

Ključne reči: razvoj školstva u Makedoniji, jugoslovenska marksistička pedagogija, socijalističko vaspitanje i obrazovanje

Prof. Dr. Suzana Miovska-Spaseva
Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University
Institute of Pedagogy
Bul. Goce Delčev, 9a, Skopje, Macedonia
suzana@fzf.ukim.edu.mk

ACHIEVEMENTS AND CONTRADICTIONS IN THE DEVELOPMENT OF SCHOOLING AND PEDAGOGY IN SOCIALIST MACEDONIA (1945-1990)

Abstract

The period of forty-five years of development of education in socialist Macedonia has a significant place and great importance in the history of Macedonian schools and education. In just a few years after the end of the Second World War the foundations of the national system of education were established, and it continued to develop extensively within the unified system of Federal Yugoslavia until the independence of Macedonia in 1991. Its ideological basis was the Marxist scientific theory that determined the objectives, principles and content of educational work at all levels of schooling.

The article explores the characteristics of the stages in the development of education and pedagogy in Macedonian socialist society. The analysis is focused on the successes that have been achieved, but also the limitations and contradictions of the systemic reform activities that have been undertaken in education during that period. The research is based on original documents with which the educational policy and practice in the former socialist republic were built. They are used to discuss the basic principles of the Marxist pedagogy that developed in Yugoslavia, as well as elements of other educational theories, which influenced the conceptual set-up, organization and teaching methodology of the socialist schools in Macedonia.

Keywords: school development in Macedonia, Marxist pedagogy in Yugoslavia, socialist education

Prof. dr Zdenko Medveš
Filozofski fakultet, Univerzitet u Ljubljani
Aškečeva, br. 2, Ljubljana, Slovenija
zdenko.medves@guest.arnes.si

ŠTA ZNAČI SOCIJALISTIČKA PEDAGOGIJA S OBZIROM NA UTVRĐENU KLASIFIKACIJU PEDAGOŠKIH STRUJA?

Apstrakt

Razvoj pedagogije u Sloveniji od godina postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i nastanka autonomnih država na njenom tlu, razmatrali smo polazeći od pretpostavke da je u ovom periodu postojala jasna razlika između razvoja školske politike i razvoja pedagogije kao nauke. Ta distinkcija može nam pomoći da shvatimo neke pojave u razvoju jugoslovenskog školstva koje možemo tretirati kao posebne u svetskim razmerama i koje često označavamo epitetima „socijalističko” i „samoupravno”, a sa druge strane, ona nam omogućava da pokažemo da se pedagoška nauka u ovom periodu razvijala kao autonomna i kritički orijentisana disciplina. Navedena distinkcija takođe nam omogućava da dokažemo da je akademska pedagogija u Jugoslaviji i za vreme socijalističkog perioda, kad se školska politika u svim tačkama distancirala od sveta, bila uključena u međunarodni prostor, što se vidi u njenom teorijskom pluralizmu, odnosno zastupljenosti teorijskih struja koje su bile prisutne i u evropskom, a naročito u centralnoevropskom prostoru. Te struje su herbartovska pedagogija, duhovnonaučna pedagogija, kulturna pedagogija, reformska pedagogija, socialnokritička pedagogija i analitička pedagogija. Navedeno nam ukazuje na to da pojmovi kao što su socijalistička i samoupravna pedagogija nisu adekvatni za označavanje pedagogije kao nauke u tom razdoblju i da se oni mogu koristiti samo za označavanje školske politike.

Samoupravno školstvo je jedinstven fenomen u svetu, pa i u čitavoj istoriji izgradnje decentralizovane školske politike, ali je kontroverzan, i pratili su ga nacionalni konflikti koji su sedamdesetih i osamdesetih godina XX veka bili naročito izraženi u konceptualizaciji usmerenog obrazovanja i izgrađivanju „zajedničkog programskog jezgra”. Međutim, upotrebljavanje izraza „socialistička/samoupravna pedagogija” neadekvatno je za označavanje teorijskih tokova u pedagoškoj nauci i istraživanju, naročito u razdoblju nakon pedesetih godina XX veka. Naime, upotreba tih pojmova značila bi podređivanje pedagoške nauke školskoj politici, a još gore, ona stvara pogrešnu predstavu o tome da je pedagoška nauka bila u konceptualnom smislu potpuno monolitna i ideologizovana. Moguće je dokazati upravo suprotno – autonomiju i pluralnost pedagoškog mišljenja, i to ne samo kada je reč o unutarškolskim operativnim pitanjima realizacije nastave, već i kada je reč o ključnim idejnim pitanjima koja se odnose na ciljeve vaspitanja i viziju razvoja školskog sistema. U tom smislu, moguće je dokazati da su postajali teorijski sukobi koji su imali karakter naučnih sukoba veoma sličnih (ako zanemarimo uplitanje politike) naučnim sukobima u pedagogiji evropskog, a naročito centralnoevropskog prostora.

U poslednje dve decenije akademska pedagogija se mnogo više zanima za praktična i praktično-politička pitanja, nego za razvijanje sopstvene teorije, što potencijalno može dovesti do ukidanja pedagogije kao integralne nauke. To se može naslutiti iz nekih aktuelnih procesa nastajanja „edukacijskih“ istraživanja i „edukacijskih“ nauka, u čemu možemo prepoznati koncept koji je karakterističan za anglosaksonski prostor. Navedeni trend vidimo kao izazov za budućnost: on može biti odličan podstrek za razvoj interdisciplinarnog pristupa u pedagogiji, ali može biti i sudbonosan za pedagogiju kao integralnu nauku, naročito ukoliko bi preovladali partikularni naučni

diskursi i nekontrolisana teorijska disperzija, što bi moglo imati za posledicu da se pedagogija kao nauka redukuje na rutiniranu praksu, posebno ukoliko ne bi i dalje razvijala svoje teorijske paradigme.

Ključne reči: nastavnička – herbartovska pedagogija, duhovnonaučna pedagogija, kulturna pedagogija, reformska pedagogija, socijalnokritička pedagogija, analitička pedagogija, socijalistička pedagogija, samoupravna pedagogija